



peccandi consuetudine occalescat, & instar carnis cauterio usæ sensus omnis stupore opprimatur.

CAPUT VI.

De juris naturalis partibus atque usu.

CCXI. Postquam imputationis & conscientia doctrinam satis profecuti sumus, proximum est, ut de variis, quibus Jus naturæ constat partibus, deque ejusdem præstabilitate atque usu videamus. Nova hic nimirum se offert juris significatio, quæ cum obligationum & legum complexum seu systema, tum ipsam æqui bonique artem designat. Atque hæc ars est, quæ quatenus scientia cernitur & actione, vocatur *Jurisprudentia*, nec inconcinne definitur: *Habitus, obligationes, leges, & jura demonstrandi, iisque accomodandi species obvenientes*; quorum alterum ad theoriam, alterum ad praxim pertinet.

CCXII. Itaque illa legum & obligationum notitia, quæ ab experientia tantum usuque hauritur, etsi factis singularibus disceptandis sufficiat, attamen *Jurisperitia* dicitur non *Jurisprudentia*; hæc enim sine habitu demonstrandi intelligi non potest. Eam autem esse constat demonstrationis naturam, ut certis & indubitatis nitatur principiis, dein conclusiones legitimo ducantur nexu, denique principiorum, ac conclusionum inter se cohærentia
di-



distincte perspiciatur. Atque ita manifestum est, quodnam inter Jurisperitos, Juriscentes, & Jurisprudentes sit discrimen.

CCXIII. Sed ex variis legum complexibus totidem Jurisprudentiæ genera delapsa sunt. Quum enim obligationes & leges omnes primum in divinas & humanas, iterum divini in naturales & positivas, tertium humanæ in multas adhuc formas dispescantur, etiam Jurisprudentia alia *divina* est, alia humana. Porro divina in naturalem & positivam, humana vero in tot novas abit partes, quot diversæ legum humanarum complexiones existunt. Ex quo satis explicari potest, cur veteres Jurisprudentiam in universum: *Divinarum & humanarum rerum notitiam, justis atque injustis scientiam*, descripserint. L. 10. §. 2. D. de J. & J.

CCXIV. Ex his autem elucet Jurisprudentiam naturalem, in toto suo ambitu acceptam, esse *habitum obligationes, leges, & jura naturalia demonstrandi, iisque applicandi obvenientes species*, adeoque in omnibus versari officiis, quæ Deo, sibi, ac aliis deberi solius rationis usu intelligi potest. Quanquam enim nonnulli tam arctos fines constituant nostræ disciplinæ, ut nihil juri naturæ adversari putent, quod non ad alterius hominis tendat injuriam, hi tamen mihi a veterum ratione discedere; atque sine ulla sufficiente causa suspectum hocce studium invisumque facere videntur.



CCXV. Ecquis enim non iis succenseat, qui
 pium, honestum, atque æquum omne a ju-
 re naturali dicuntur excludere. Nam, quod
 ajunt, ista quidem se agnoscere officia, sed il-
 lorum tractationem ad alias spectare discipli-
 nas; an non intelligunt, ita hoc nostrum stu-
 dium nobilissima sua parte mutilari. Est pro-
 fecto verus Dei cultus omnium officiorum
 fundamentum, de quo, qui in Jurispruden-
 tia naturali agere prætermittunt, nec doctri-
 nam de legum conflictu penitus tradere, nec
 quam vim habeat invocatio summi numinis
 ad firmandam sermonis veritatem exponere,
 nec denique ipsam legem de non lædendis
 aliis sufficienti sanctione munire possunt. Of-
 ficia erga nosmet ipsos quod attinet, illa sic
 comparata sunt, ut re ipsa ab officiis erga
 alios homines non discrepent, immo vero
 hæc ab illis maximam accipiant lucem. Tan-
 dem officia imperfecta ideo saltem hic per-
 noscenda sunt, ut inde etiam officia perfecta
 eo facilius discernantur.

CCXVI. Status, vi cujus plures ad commu-
 nem quemdam finem unitis viribus obtinen-
 dum tendere obligantur, *Societas* generatim di-
 citur; hæc vel *absoluta* est, si ex sola hominum
 natura ad finem ultimum, id est divinæ glo-
 riæ illustrationem, conjunctorum pendeat, vel
hypothetica, si ab accedente quodam confocia-
 tionis facto simul consequatur. Obligationes
 & leges, quæ ad hominem solitarium, aut in
 so-



societate absoluta consideratum respiciunt traduntur in Jurisprudencia mere naturali ac sociali generatim, seu in jure naturæ *Ethico*; quæ vero ad societatem spectant hypotheticam, eæ in Jurisprudencia naturali *Sociali* strictius accepta pertractantur. Itaque pars prior officia hominis vel simpliciter, vel cum aliqua adjunctione præterquam sociali, pars autem posterior officia socii in arctiore significatione, scilicet hypothetica complectitur.

CCXVII. Quanquam vero fines, quorum gratia homines junguntur, varii sint atque multiplices, adeoque & plurimæ societatum formæ esse possint, eæ tamen quam maxime innotescunt, quæ vel in sobole procreanda, vel educanda, vel in operis pro rebus præstandis, vel in binis saltem ex hisce finibus obtinendis, vel denique in mutua defensione sine communi imperio efficienda occupantur. Unde & societates I. Connubialis, II. Parentalis, III. famularis seu herilis, IV. domestica, & V. anarchica sunt ortæ; quarum omnium obligationes, jura & leges jurisprudencia naturalis socialis, eademque *Oeconomica* universalis explanat.

CCXVIII. Ex ante recensitis societatibus potissimum major illa tandem coaluit, quæ vocatur *Civitas*, atque definitur: *Cætus hominum sui juris sub eodem summo imperio communis securitatis causa colligatus*. Quemadmodum vero hoc posito factò nova quasi materies subjecta est



est obligationibus & legibus naturalibus hypotheticis, ad quas nimirum *cives*, seu ii, qui in societatem civilem convenerunt, actiones suas componant; ita illarum legum complexus jurisprudentiam naturalem *Politicam*, sive *Jus Civitatis* universale constituit; quod a *Jure Civitatis* particulari, & cujusvis populi proprio probe distinguendum est.

CCXIX. Atque his quidem partibus absolvi jurisprudentia naturalis socialis potest. Sunt tamen nonnulli, qui *Jus naturale civitatis* in *publicum* & *privatum* dispescunt, *publicum* vocant, quod officia imperantium & subditorum, *privatum*, quod officia subditorum inter se, declarat. Quæ divisio etsi non omni careat fundamento; tamen naturalia harum legum principia in systemate *Juris civitatis* ita inter se cohærent, ut duplicem eorum instituere tractationem minime necessarium videatur. Sane & qui in domestica vivunt societate, neque si cum imperante, neque si secum invicem agant, mutuis & naturalibus carere officiis possunt; ast ideo nemini adhuc venit in mentem, ut duas eatenus legum naturalium æconomicarum disciplinas construeret.

CCXX. Fuere etiam qui ex nuda ECCLESIAE seu societatis ad Deum eodem modo colendum initæ notione, obligationes & leges naturales ecclesiasticas deducere, & ita jurisprudentiam socialem nova parte augere voluc-



luerunt: quum tamen quilibet homo naturaliter, & ante omnem introductam societatem cultum Dei pro viribus promovere teneatur; atque eatenus horum officiorum expositio ad Jus mere naturale pertineat: facile patet, ut nisi plures enumerentur cætus ecclesiastici proprietates, & ita magis ejus determinetur scopus, ex generali illa Ecclesiæ idea, nullæ prorsus novæ ac definitæ obligationes ecclesiasticæ intelligi possint. Quod si propior quidam exercendæ pietatis norma libero aut summi Numinis, aut hominum arbitrio statuta animo concipiatur, ea vero non erit naturalis, sed solum positiva.

CCXXI. Jus mere naturale ad omnes homines, quos nulla specialis tenet communio, pertinere supra vidimus: quum vero hi ipsi homines vel ut singuli, vel ut sociata quædam multitudo considerari possint, etiam Jurisprudentiam mere naturalis, cum leges atque obligationes singulorum hominum, tum quoque diversarum societatum in statu sociali universali inter se viventium exponit. Præter omnes autem laudatas societates præcipuæ ac maximæ sunt civitates, quæ etiam gentes vocantur, & ideo illa jurisprudentiæ naturalis pars, quæ in explicandis mutuis civitatum officiis versatur, *Juris gentium* nomine jam pridem innotuit. Quo cognito sane, quibus reliquæ minores societates nullius alterius im-
pe.



perio subjectæ, juribus invicem utantur, definire fuerit facillimum.

CCXXII. Ne autem qui latiore jurisprudentiæ naturalis ambitum complexi sumus, illam cum theologia naturali, ethica, œconomica, aut politica confudisse videamur, operæ pretium est, ut quidnam inter hasce disciplinas sit discrimen, ostendamus. Ac primo quidem ex theologia naturali doctrina de Dei existentia & proprietatibus hauritur; ast obligationes & leges naturales, quas cognitio contemplatioque auctoris naturæ suggerit, partem jurisprudentiæ naturalis constituunt. Quod si malunt nonnulli etiam de officiis adversus Deum agere in theologia naturali, eandem nobis non recusent libertatem, ut nos illa ad jus naturæ referamus. Utimur alioquin veterum exemplo, quod non pauci recentiores sunt secuti.

CCXXIII. Ethicam quod attinet; ea quidem in universum integram morum doctrinam complectitur, adeoque & jus naturale; minus late tamen in illam doctrinæ moralis partem, quæ hominis in statu mere naturali considerati propria est, accipi consuevit. Sed factò juris naturæ, & reliquarum philosophiæ partium divortio, ethicæ appellatione illa nobis venit scientia, quæ in modos, præsidia, & quasi artes inquirit, quibus ad ea facienda, quæ lege naturali præcepta sunt, vel omittenda, quæ eadem sunt prohibita, facilius perveni-



nitur. Et ita quid inter jurisprudentiam naturalem & ethicam intersit, perspicue intelligi potest.

CCXXIV. Ita quoque in œconomica olim non modo, quæ in minoribus societatibus qua talibus bona essent vel mala, sed etiam qua ratione & via comparari ea bona, vel evitari mala possent, conjunctim explicarunt. Ex quo vero jurisprudentia naturalis œconomica in separatam redacta est disciplinam, id superest modo, ut œconomica moralis in artibus & præfidiis versetur, quorum ope legibus naturalibus œconomicis eo promptius obsequamur. Illi autem strictissimos œconomix ponunt limites, qui eandem res externas acquirendi, & rite administrandi scientiam definiunt.

CCXXV. Tandem illud antehac politicæ tributum est munus, ut cum jura & leges civitatum, tum hasce conservandi, ac perficiendi modos explanaret. Quia tamen ex juribus & legibus civitatum naturalibus jus publicum universale, & jus naturale gentium concinnatum est, id tantum erat reliquum, ut in politica strictius accepta artes & præfidia, quorum ope leges naturales civitatum impleri, ipsaque adeo societas civilis conservari ac perfici magis possit, docerentur. Et sane Jcti, quid civilibus sociis, quid gentibus inter se agere liceat, exponunt; an autem, quod lici-

E

tum



tum est, certo civitatis statui utile sit ac proficuum, a politicis expendendum est.

CCXXVI. Longe autem facilius est jurisprudentiam naturalem dignoscere a jurisprudentia divina positiva. Prior enim leges complectitur æternas ac necessarias, quæque ex ipsa Dei, rerumque conditarum essentia atque natura solius rationis usu intelligi possunt; contra posterior in legibus versatur extra naturam, ut nobis cognita est, petitis & eatenus fortuitis, seu voluntariis, quasque divina primum auctoritas, seu revelatio vel toti generi humano, vel alicui saltem genti patefecit.

CCXXVII. Verum gravis adhuc illa est disceptatio: an & quænam existant leges divinæ positivæ universales, quæ nimirum lumine rationis non innotescant, & tamen omnes obligent homines; quandoquidem illarum promulgatio, in veteri & novo testamento, illis, qui totum genus humanum repræsentabant, fuerit facta: quod quidem alii pluribus, alii paucioribus exemplis adserere conati sunt.

CCXXVIII. Contra alii ita ad objecta respondent exempla, ut vel leges universales esse negent propter necessariæ promulgationis defectum, vel negent esse positivas, quod sufficientem vim obligandi ex ipsa rerum natura haurire videantur. Cui quidem sententiæ, quod ad jus adamiticum, & noachicum attinet, facile adstipulamur; adductæ enim propositiones, nisi congenito hominum sensu

con-



continentur, vel non sunt obligatoriæ, vel peculiari tantum genti a Deo fuerunt manifestatæ.

CCXXIX. Diversa est omnino legum evangelicarum ratio. Præterquam quod enim divinus Redemptor naturæ leges summa circumfudit luce, præcepta quoque dedit de mysteriis ac sacramentis, quæ humanam utique superant rationem, hæcque omnia per universum orbem prædicari diserte mandavit; quocum ad æternam beatitudinem consequendam monstraretur via, tum jura naturalia præmiis ac pœnis omnium maximis munirentur. Quin igitur leges evangelicæ juris positivi universalis nomen mereantur, nefas esset dubitare.

CCXXX. Atque ex his abunde colligitur immane quantum a vero aberrare illos, qui juris naturæ disciplinam vel jam constitutis civitatibus, vel latis evangelicis legibus, inanem atque supervacaneam esse arbitrantur. Quum enim præcepta naturalia, a quibus omnes actiones nostræ liberæ aliquam accipere debent normam, nulla pœnitus ætate tolli, aut abrogari possint: consequens est, ut illorum cognitionem ac studium neque obliterari fas sit, neque usum aliis novis sancitis exolescere unquam liceat. Sed nec is est Evangelii vel legum civilium scopus, ut negotia regant populorum, quod munus sibi vindicat scientia juris naturalis, quæ cum variis theologicis quæstionibus lucem fæneratur, tum maxime ceteris omnibus jurisprudentiæ par-



tibus adeo facem præfert, ut ea destituti, non solidam expressamque Justitiæ effigiem tenere, sed umbra tantum vanisque imaginibus uti videantur.

CCXXXI. Sed non abs re erit de hoc argumento differere paulo latius. Non equidem inficiamur pauciores esse hodie homines, qui vivant in statu naturali, attamen populorum Rectores primæva adhuc utuntur libertate. Itaque illorum obligationes & jura, quæ speciali quodam facto nondum satis determinata sunt, ex jure, partim simpliciter naturali, partim publico universali, omnino sunt discenda. Certe jura civilia non imperantium, sed subditorum actiones moderantur; sacri autem codicis auctoritatem neque agnoscunt omnes, nec qui agnoscunt, ignorare debent esse aliquid justum & injustum ante omnem revelationem; hanc vero non tam ad negotia hujus vitæ, quam ad alium longe præstantissimum finem pertinere.

CCXXXII. Ita & omnes civiles societates statum naturalem inter se tuentur, quum tamen sæpissime invicem agere, & aliquando incidere in controversiam soleant, certa utique est opus communi norma, ad quam hujusmodi negotia exigantur. Quod subsidium, quia nunquam sin jure civili, nec semper in doctrina evangelica reperitur, illud tantummodo reliquum est, ut ad leges naturales, quæ sub nomine juris gentium veniunt, velut ad uni-



universalem omnium populorum regulam recurramus; cujus ignoratio quo majores peperit læsiones & clades, eo insignior est ab illius doctrina rite exposita utilitas.

CCXXXIII. Etsi vero civitates publica jura tam interna, quam externa aliquando sibi constituent, ea tamen tantum sunt particularia, atque adeo definiendis quibusvis speciebus obvenientibus minime sufficiunt. Sane jus particulare universali tantum est superadditum, quemadmodum igitur partes generi subjectæ non prius intelliguntur, quam distincta ipsius generis notio habeatur; ita & omnia jura particularia ex principiis juris universalis necessario declaranda sunt. Quod porro etiam in jure publico particulari, & in gentium arbitrario observare oportet; ne secus in turpes ac perniciosos errores rapiamur.

CCXXXIV. Id vero exacta juris naturalis cognitio præstat theologiæ positivæ, ut non modo sufficientis præmii vel pænæ naturalis in mortali hac vitæ defectus, & porro vitæ alicujus futuræ imo & revelationis necessitas intelligatur, sed etiam ut mira Evangelii, cum recta ratione in doctrina morum conspiratio plenissime eluceat. Quod si vero inter leges, quas naturalis ratio suggerit, & quæ sacris continentur codicibus, aliqua se offerat diverfitas, vel opinata quædam appareat repugnantia; tum quidem solida juris naturæ principia presto esse oportet, nec enim aliter veri-



tatem perspicuo intueri, nec, quæ in contrarium existunt, dubitationes explicare facile licebit.

CCXXXV. Iis porro, qui in dirigendis aliorum conscientiis, atque in doctrina, quam vocant, casuistica, versantur, nisi scientia juris naturalis probe sint imbuti, aquam sæpius hædere necesse est. Quum enim facta omnia singularia vel memoria discere, vel intelligentia prævidere nullus homo possit; quotiescunque nova causa, consultatiove acciderit, ea profecto ad principia legum universalium exigenda est, ut inde demum, quid justum sit, quidve injustum, certo colligatur. Sed & eo spectat rationis lumen, ut, quæ propter indifferentiam objectivam aliter quidem determinari poterant, si tamen determinata non sunt, juribus universalibus attemperentur.

CCXXXVI. Quanquam vero leges naturales non ex auctoritate, sed ex suis ac domesticis principiis derivandæ sunt, nihilominus plura suppeditant sacræ litteræ secundaria argumenta, quibus aliquid jure naturali vel præceptum, vel prohibitum, vel etiam permissum esse arguamus. Idem enim est sapientissimus rationis ac revelationis Auctor, quem a semetipso dissentire, & leges essentia immutabiles tollere omnino repugnat. Ex quo triplex illa elicitur argumentandi ratio: ut I. nihil, quod in sacris litteris præcipitur, lege naturali prohibitum, II. nec vicissim quod iis prohibetur, hac-



hacce esse præceptum possit. III. Id vero, quod in divinis Pandectis permissum esse legimus, etiam jure naturali licitum esse oportebit, si facer̄ textus, de plena, quæque etiam in foro interno obtineat, permissione loquatur. Secus autem foret, si permissio tantum esset minor plena, & non nisi pro foro externo impunitatem tribueret.

CCXXXVII. Leges mere civiles omnes sunt particulares, igitur ad jus universale tanquam rivuli ad fontem suum referendæ sunt. Speciatim vero jus civile romanum magnam partem collectum est ex præceptis naturalibus; quare qui ad horum normam loca vel supplet prætermissa, vel declarat ambigua, errare nullo pacto potest. At multa quoque occurrunt populi romani scita, quæ tantum arbitraria sunt, quædam autem quæ plane a ratione abhorrent; cuinam vero vel priora a legibus necessariis discernere, vel posteriora corrigere sine jurisprudentia naturali licebit?

CCXXXVIII. Inter juris civilis capita illud postremum non est, quod leges continet de delictis & eorum pœnis descriptas, vulgo criminales. Qua in re imprimis malefactorum veritas & magnitudo, tum quantitas imputationis, & denique pœnarum modus finesque diligentissime pernoscenti sunt, quo Justitiæ ultrici examissim possit satisfieri. Quum igitur harum materiarum principia tradantur in juris naturalis disciplina: non obscurum



est, illius studium etiam in Jurisprudencia criminali utramque facere paginam.

CCXXXIX. Jus ecclesiasticum partim ex legibus divinis tam naturalibus, quam positivis, partim ex constitutionibus humanis coalluit. Ex quo conficitur, ut quæ de usu jurisprudentiæ naturalis cum in theologia, tum in jure civili ante tradita sunt, ea omnia etiam in jure ecclesiastico obtineant. Sed & id maxime præstat juris universalis scientia, ut limites inter ecclesiasticam potestatem a Christo institutam, & civile imperium nullo negotio statuantur. Illa enim non tam corpori, quam animo, & fini, qui humanam excedit intelligentiam, destinata est; hoc vero ad scopum spectat ratione sola cognitum, nec actiones mere internas moderatur, quapropter, posita licet revelatione, firmum tamen ac stabile permansit. Ex quorum principiorum neglectione, incredibile dictu est, quanta malorum copia sit exorta.

CCXL. Ceteros legum ab hominibus scriptarum complexus silentio præterimus, satis enim ex dictis intelligi par est, cur in quovis recte obeundo Jurisprudentiæ munere, Juris naturæ studio carere nemo possit. Illud addeamus modo, hujus disciplinæ adminiculo varios quoque populorum mores, an cum ratione consentiant, vel eidem repugnent, expendi oportere. Quanquam enim magna sit morum, seu consuetudinis auctoritas, quæ du-



citur a vetustate, nunquam tamen adeo valitura est, ut naturalem evertat honestatem seu Justitiam. Quare hujusmodi consuetudo non inter agendi regulas usu receptas, sed inter vitia & corruptelas erit referenda.

CCXLI. Denique si jus constitutum non quavis auctoritatis trutina, sed rationis statera examinari opus est, constituendi quoque juris ab illa summa lege capiendum est exordium, quæ sæculis omnibus ante nata est, quam scripta lex ulla, aut quam omnino civitas sociata. Quæcunque enim facta naturalem lædunt justitiam, ea nullius legislatoris jussu cohonestari possunt. Atque ex his omnibus perspicuum est, inesse quidem in quavis Jurisprudentiæ parte suam dignitatem, usumque, nullam tamen cum hac nostra, si quis legum fontes & capita viderit, vel principiorum amplitudine, vel utilitatis ubertate esse comparandam.

CCXLII. Quænam vero methodus tradendis naturæ præceptis sit accommodatior, adhuc hodie disceptatur inter doctos. Alii enim scholasticam, alii mathematicum esse præferendam putant. Quum autem naturæ leges sint veritates necessariæ, & scientiam veri nominis constituent, in aperto est methodum mathematicam ad juris naturalis disciplinam omnino pertinere. Sed etiam veteribus ea probata est docendi ratio, ut jactis certis principiis conclusiones legitimo ratiocinandi nexu



depromatur. Illud tamen facile damus in libris usui discentium & methodi parum peritorum destinatis a summo demonstrandi rigore satius abstineri.

CAPUT VII.

De ortu & progressu Jurisprudentiæ naturalis.

CCXLIII. Legum naturalium cognitio ab ipsis mundi incunabulis est repetenda: siquidem cum ADAMO ortæ sunt communes iuste honesteque vivendi notitiæ.

CCXLIV. Qua ratione vero & a quibus viris I. inter varias gentes exculta fuerit, tum II. Philosophica methodo una cum Ethica tractari, tandem vero III. in peculiarem redigi disciplinam cœperit, id nos docet historia juris naturalis.

CCXLV. Hanc quidem expenderunt plures, sed a sacris nostris tantum non omnes alieni, qui porro propriæ inservientes Sectæ extra rhombum vagantur, & scommata in Catholicos passim inspergunt.

CCXLV. Prima vero hujus juris cordibus nostris inscripti tradendi ratio a peculiari ipsius *supremi Numinis revelatione* recte arcessiri potest. *Ecclesiast. VII. v. 1. seqq.*

CCXLVI. Quæ dein parentum traditionibus per SETHI posteros usque ad NOACHUM constanter traducta est.

CCXLVII.